

Morfeemi

Nykyaikaisen kielenkuvauksen peruskäsitteitä ovat foneemi ja morfeemi. Ne edustavat kuvauksessa eri tasoja, minkä takia niiden luonnekin on erilainen. Jos käsitämme kielen ensi sijassa tiedotussysteemuiksi, voimme sanoa, että morfeemi on pienin yksikkö, jonka avulla sanoma rakennetaan. Foneemilla ei ole mitään merkitystä, morfeemin olemukseen se nimenomaan kuuluu. On tietysti turhaa yrittää luoda sellaista morfeemin määritelmää, joka olisi joka suhteessa moitteeton eikä antaisi aihetta ristiriitaisuuksiin. Näinhän yleensä on peruskäsitteitemme laita. Voimme kuitenkin määritelmillämme ja selvityksillämme osoittaa, mitä tarkoitamme morfeemilla. Ilmeiset puutteellisuudet eivät muodostu kielenkuvaukselle voittamattomaksi esteeksi, jos käsitteellämme on todellista operationaalista arvoa.

Ilmauksessa *Alu-ssa ol-i sana* on viisi morfeemia, joilla kaikilla on merkitys. Tässä tapauksessa merkitys on joka morfeemin osalta selvä, mutta usein ei ole näin asiantaita. Toisinaan on pakko antaa morfeemin arvo osalle, joka jää jäljelle, kun kaikki muut morfeemit on erotettu. Tällaisia jäännösmorfeemeja ovat esim. *iankaikkinen*, *vanhurskas* sanojen alkuosat. Toisinaan morfeemi on koostunut vain yhdestä ainoasta foneemista (esim. imperfektin *i*), tavallisesti kuitenkin siinä on niitä useampia.

Morfeemi-sana on kielitieteellisessä kirjallisuudessa ollut varsin usein toisenlaisessa käytössä, kuin mitä yllä on esitetty, osittain laajemmassa, osittain suppeammassa. Niinpä erityisesti ranskalaisessa kirjallisuudessa morfeemilla on tavallisesti tarkoitettu sellaista kielen elementtiä tai ominaisuutta, joka osoittaa kieliopillisia suhteita. Morfeemi on tämän mukaan formatiivi tai affiksi (prefiksi, infiksi, suffiksi), prepositio, konjunktio, suhdeadverbi (esim. komparatiivi *plus belle*), apuverbi, kopula, vieläpä äännevaihtelu, jos sillä on grammaattinen funktio, kuten esim. engl. *man* ~ *men*, *foot* ~ *feet* tapauksissa. Morfeemin rinnalla on semanteemi, joka lähinnä vastaa jokapäiväisen kielenkäytön sanaa ja joka esitetään sanakirjassa. Yllä olevassa esimerkissämme on siis kolme semanteemia ja kaksi morfeemia. Jako semanteemeihin ja morfeemeihin vastaa melko tarkasti sitä, mitä WILHELM WUNDT tarkoittaa perus- ja suhde-elementeillään (*Grundelemente* ja *Beziehungselemente*), ks. *Die Sprache* I s. 545. Paljon laaja-alaisempi on NOREENIN morfeemi-käsite. NILS SVANBERG sanoo, ks. *Studier i språkets teorier* s. 94, että morfeemi-termi on Noreenin systematiikan ja samalla koko Humboldtista alkunsa saaneen perinteen hyödyllisimpiä tuloksia. Noreen tarkoittaa morfeemillaan yleensä äänneasua, johon liittyy merkitys, olipa sen laajuus mikä tahansa. Tässä mielessä morfeemi on suurin piirtein sama kuin se, mitä nykyisin tarkoitetaan kielellisellä l. lingvistisellä muodolla. Suffiksi, sana, lause, virke, ilmaus ovat lingvistisiä muotoja.

Se että morfeemi-termi on nykyisin yhä enemmän vakiintumassa tarkoittamaan sekä semanteemia että morfeemia, on lähinnä amerikkalaisen deskriptiivisen kielitieteen ansiota. L. BLOOMFIELD toi v. 1926 morfeemin tässä merkityksessä tieteeseen kuuluisissa postulaateissaan, joita pidetään amerikkalaisen kielitieteen Magna Chartana, ks. Readings in Linguistics, ed. Martin Joos, s. 26.

F. de Saussure ei puhunut morfeemeista, mutta hän tarkoitti yksinkertaisilla ja jakamattomilla kielellisillä yksiköillään (*unités*) aivan samaa. Bloomfield sai morfeeminimityksensä Boudouin de Courtenaylta, joka on sen jättänyt perinnöksi venäläiselle kielitieteelle. Venäläiset sanovat semanteemeja juurimorfeemeiksi ja formatiiveja affiksaalisiksi morfeemeiksi. Morfeemi on siis itse asiassa samasta lähteestä peräisin kuin foneemi.

Vaikka morfeemi-termi amerikkalaisten ja venäläisten tapaan käytettynä vapauttaakin meidät niistä monista vaikeuksista, joita perus- ja suhde-elementtien välisen rajan vetäminen tuo mukanaan, niin vaikeuksia jää yllin kyllin, erityisesti kun on kysymys siitä, mitä yleensä on pidettävä morfeemina ja miten morfeemianalyysi ja -identifikaatio on suoritettava.

Eräät erikoiset, toisinaan suorastaan oudostuttavat piirteet amerikkalaistyylisessä kuvauksessa tulevat paremmin ymmärrettäviksi, jos muistamme, että pyrkimyksenä on pitää joka vaiheessa ankarasti kiinni metodisesta lähtökohdasta. Strukturalistinen metodi perustuu (i) *segmentaatioon* ja (ii) *substituutioon*. Ohimennen huomautettakoon, että tämä on myös traditionaalisen menettelyn pohjana, vaikka sitä ei olekaan kehitetty eksplisiittisyyden ja johdonmukaisuuden asteelle. Ilmaus *talo-ssa-ni* on verrattaessa sitä lukemattomiin muihin suomen kielen ilmauksiin ositettavissa segmentteihin siten kuin yhdysviivat osoittavat. Tulokseksi saamme kolme morfeemia, joita ei voi enää jakaa, jollemme nyt kiinnitä huomiota siihen, että $ssa = s + sa$. Voimme suorittaa substituutioon niin, että vaihdamme vain yhtä morfeemia kerrallaan muun ympäristön pysyessä muuttumattomana, esim. *talossa-ni*, *talossa-si*, *talossa-nsa* tai *talo-sta-ni*, *talo-lla-ni*, *talo-lta-ni* tahi *koda-ssani*, *kirja-ssani*, *maa-ssani*. Tällainen substituutio osoittaa mm. että *ni* ja *si* ovat eri morfeemeja, koska ne samassa ympäristössä voivat esiintyä toistensa vastakohtina.

Morfeemianalyysin lähtökohdan muodostavat useimmiten todellisuudessa havaittavat puhtaat agglutinaatiotapaukset, aivan sellaiset kuin esimerkkinä ovat. Jatkuvan analyysin tavoitteena on sitten mahdollisimman yksinkertainen ja johdonmukainen agglutinatiivinen struktuuri tai paremminkin kaava, joka on todellisuuden kanssa täysin analoginen, muttei identtinen. Morfologian tehtävänä on tämän ideaalisen kaavan paljastaminen, kun sen sijaan ns. morfonemiikan asiana on todellisuudessa esiintyvän aktuaalisen moninaisuuden selvittäminen tätä ideaalista taustaa vasten. Pieni esimerkki suomen kielestä valaiskoon asiaa. Ilmaus *kala-t* on selvä agglutinatiivinen tapaus, morfeemit *kala* ja monikon *t* ovat helposti identifioitavissa. Sellainen esimerkki kuin *nuo* ei ole enää yhtä yksinkertainen. Kun se on *tuo* sanan monikko, on siinä *kalat* tapaukseen verrattuna kaksi morfeemia. Agglutinatii-

vinen ideaalimme on $\{tuo\} + \{t\}$. Todellisuus on selitettävä parhaaksi katsotulla tavalla morfofonemiikassa, sillä vain esitetty ideaali kuuluu morfologiaan.

Kun analyysi on viety tälle asteelle, on väärin sanoa, että morfeemi olisi koostunut foneemeista. Se on itse asiassa abstraktinen, hyvin abstraktinen elementti, jonka äänne-arvo ei kiinnosta morfologiaa. Ideaali aktuaalistuminen reaalisessa puheessa kuuluu kielenkuvauksessa eri tasolle, nim. sille, joka yhdistää morfologian ja fonemiikan.

Sen määritelmän mukaisesti, jonka Bloomfield postulaateissaan esitti ja joka itse asiassa edelleenkin on kaiken analyysin lähtökohtana, morfeemin olisi esiinnyttävä aina samassa äänneasussa. Tällaista vaatimusta ei mikään kuvaus voi noudattaa, jos siitä olisi pidettävä tiukasti kiinni, sillä täydestä foneemisesta identtiteetistä ei voi olla kysymys, foneettisesta puhumattakaan. Niinpä ei olisi alkuunkaan tarkoituksenmukaista sanoa, että inessiivin päätte *ssa* (*talo-ssa*) olisi eri morfeemi kuin *ssä* (*metsä-ssä*). Ne ovat traditionaalisenkin kieliopin mukaan saman päätteän variantteja ja kuuluvat erottamattomasti yhteen. Lukemattomat tapaukset, jotka ovat syntyneet siitä, että historiallinen kehitys on vienyt alkuaan identtiset morfeemit äänteellisesti hyvin kauas toisistaan, ovat vieneet teoreetikot vähitellen siihen, että yhteys morfeemin ja äänneaineksen välillä katkaistiin kokonaan. Luonnollisestikaan ei kiinnitetty mitään huomiota mahdolliseen alkuperäiseen historialliseen identtiteettiin. Kun ZELIG S. HARRIS julkaisi tärkeän kirjoituksensa *Morpheme Alternants in Linguistic Analysis*, ks. *Language* 1942, oli amerikkalainen foneemianalyysi jo varsin pitkälle kehittynyt sekä teoriassa että käytännössä. Harris otti tehtäväkseen nostaa morfeemianalyysin samalle tasolle, jossa metodin objektiivisuus ja mekaanisuus olivat silmään pistävimmät piirteet. Painopiste siirtyi distribuution periaatteelle, jonka Harris sitten myöhemmin on vienyt äärimmäisyyksiin ja saman tien mahdottomuuksiin.

Nimitys morfeemialternantti, jota Harris käytti, osoittaa jo ilman muuta, että suhde morfeemin ja sitä vastaavan äänneaineksen välillä ei ole yhden suhde yhteen. Kun foneemiteoria viljeli termejä *fooni*, *allofoni*, luotiin pian niiden mukaisesti termit *morfi* ja *allomorfi*. Morfin esitti ensimmäisenä CHARLES F. HOCKETT v. 1947 ja seuraavana vuonna EUGENE A. NIDA toi painettuun sanaan allomorfin. Emme siis voi enää sanoa, että jossakin aktuaalisessa ilmauksessa osittelumme tuloksena esiintyvä segmentti, jolla on merkitys, olisi morfeemi; se on morfi. *Talossa* on inessiivin päätte *ssa* morfi, mutta se on eri morfi kuin *ssä metsässä* sanassa. Erilaiset morfit voimme kuitenkin yhdistää morfeemiksi, jos niillä on sama merkitys ja jos niiden distribuutio, esiintymäalue, on komplementaarinen. *ssa* esiintyy aina takavokaalisissa sanoissa, *ssä* taas etuvokaalisissa. Distribuutio riippuu siis selvistä äänteellisistä syistä. Toisinaan distribuution ehdot ovat muoto-opillista laatua, kuten esim. passiivin morfeemin alternantit *saadaan* ja *saatiin* muodoissa.

Morfit, jotka esiintyvät samassa ympäristössä ja siinä muodostavat vastakohtan, edustavat eri morfeemeja, esim. *laula-n*, *laula-t*. Sen sijaan voidaan partitiiveissa *tavarata* ja *tavaraa* pitää eri morfeja saman morfeemin esiintymänä, ne tavataankin samassa asemassa. Niiden esiintyminen on nonkontrastiivinen. Jos kuitenkin olisi todettavissa, että *tavarata* eroaa selvästi tyyliarvoltaan tai muuten merkitystehtäväl-

tään *tavaraa* muodosta, olisi pakko sanoa, että morfi *ta* edustaa tässä asemassa eri morfeemia kuin vokaalinpidentymä, vaikka *maata* ja *taloa* muodoissa onkin selvästi sama morfeemi. Kaikki saman morfeemin edustajat ovat toistensa allomorfeja. Morfi voidaan aina kirjoittaa foneemisesti tai foneettisesti, esim. /ssa/, /ssä/. Morfeemi on osoitettava niin, ettei merkintä sisällä suoranaista viittausta äännemateriaaliin. Morfeemi pannaan aaltosulkeisiin erotukseksi foneemisesta kirjoitustavasta ja tavallisesti valitaan morfeista jokin, joka kuvauksen kannalta on tarkoituksenmukaisin, esim. {vete}, jota edustavat allomorfit /vesi, vede, vete, vet, ves/.

Erityisesti 20- ja 30-luvulla oli tapana puhua morfofoneemeista, ja vaikka tämä on nykyisin huomattavasti harvinaisempaa, näkee nimitystä aina silloin tällöin. Morfofoneemi on merkillinen olio. Se onkin puhtaasti tekninen apukäsite, joka tarkoittaa vain, että morfeemien identiteetti voidaan sopivasti osoittaa silloin, kun eri esiintymien välillä on äänteellisiä eroja, joista voidaan antaa enemmän tai vähemmän yleisiä sääntöjä. *vesi* ~ *veden*, *käsi* ~ *käden* tapauksissa voitaisiin käyttää morfofoneemia *T*, joka merkitsisi, että sitä toisissa yhteyksissä vastaa *s*, toisissa *t* ja toisissa *d*. Samoin voitaisiin kirjoittaa *ssA*, jossa *A* olisi morfofoneemi ja edustaisi sekä *a*:ta että *ä*:tä. Vaikka morfofoneemin käsite näyttääkin tarjoavan eräitä lähinnä käytännöllisiä ja esitysteknisiä etuja, sillä ei mielestäni ole suurtakaan arvoa. En usko, että kukaan deskriptivististä lähtisi morfofoneemien avulla kuvaamaan suppletivismin alaan kuuluvia tapauksia, kuten *hyvä* ~ *parempi*, *olen* ~ *on* ~ *lienee*, vaikka hyväksyisikin eri morfit saman morfeemin edustajiksi.

On ehkä syytä selvennykseksi vielä mainita, että morfikaan ei ole aina koostunut foneemeista. Prosodiset ominaisuudet voivat esiintyä morfin funktioissa, kuten pituus suomen *kala* tapauksessa. Paino, sävelkorkeus ja intonaatio ovat tärkeitä keinoja. Lapin genetiivin muodostuminen rakentuu olennaisesti vartalokonsonantismin astevaihtelun varaan, esim. *guolle* ~ *guole* jne. Sanajärjestys voi niin ikään olla morfeemi. Eräät tutkijat ovat hanakoita käyttämään nollaa morfina. Voitaisiin ehkä sanoa, että preesensin singulaarin 3. persoonan morfeemia edustaa vokaalinpidentymä muodoissa *sanoo*, *tulee*, mutta nolla (Ø) *saa*, *herää*, *makaa* tapauksissa. Useimmat nollan suosijat ovat yhtä mieltä siitä, että nollamorfia ei voi hyväksyä, jos se on jonkin morfeemin ainoana allomorfina. Allomorfeista täytyy ainakin yhden, kuten äsken vokaalinpidentymä 3. persoonan päätteenä, esiintyä ilmiässä.

Muuten koko nollamorfia ja varsinkin nollamorfieemi ovat varsin problemaattisia, ne kun tarjoavat loputtomia mahdollisuuksia mielivaltaisille tulkinnoille. Vieläpä käy niin, että samassa muodossa edellytetään kaksikin nollaa ja mikä huvittavinta, joskus voidaan esittää, että sananmuodossa on nollasuffiksi vastakohtana sellaiselle sananmuodolle, jossa nollaa ei esiinny.

Bloomfieldin ajoista on mielellään selitetty ranskan kielen adjektiivien suhde *plat* ~ *platte*, *long* ~ *longue* jne. siten, että feminiinimuotoa pidetään perusmuotona, jolloin maskuliinissa esiintyy ns. vähennysmorfeemi (subtractive). Mordvan monikko esimerkissä /*pilk*/ sanasta /*pilge*/ 'jalka' (vrt. *kalt* ~ *kal* 'kala') olisi lisäesimerkki. Ns. sijakemorfeemi (replacive) osoittaa eräissä englannin verbeissä mennyttä aikaa,

esim. / $\epsilon \leftarrow i$ / *sing* ~ *sang* ja / $u \leftarrow ej$ / *take* ~ *took* muodoissa. BERNARD BLOCH on puolestaan selittänyt, että *sing* ja *sang* samoin kuin *take* ja *took* ovat saman morfeemin allomorfeja ja että menneen ajan suffiksina on nolla, jonka yhteydessä esiintyy tietty allomorfi. EUGENE E. NIDA on hyvin perustein arvostellut tällaista menetelmää, joka tekee nollasta merkityksen kantajan ja jättää todellisuudessa esiintyvän äännevaihtelun kokonaan vaille morfologista funktiota.

Komplementaarisen distribuution tärkeätä periaatetta sovellettaessa on muistettava, että äänneasultaan erilaiset morfit (myös nollat, vähennykset ja sijakkeet) voidaan yhdistää samaan morfeemiin vain siinä tapauksessa, että allomorfien yhteinen distribuutio ei ole suurempi kuin sellaisten allomorfien, jotka ovat äänneasultaan samanlaisia tai muuten selvien äänne-ehtojen alaisia. Partitiivin tai illatiivin päätteet voidaan yhdistää samaksi morfeemiksi huolimatta suurista äänne-eroista, kun niiden yhteinen distribuutio on samanlaajuinen kuin esim. inessiivin tai genetiivin päätteiden.

Yllä olevasta lienee käynyt suurin piirtein selville, mitä nykyaikaisessa kielentutkimuksessa tarkoitetaan morfeemilla. Kritiikin on tietysti helppoa löytää heikkoja kohtia, nimenomaan kun teoreetikot ovat useista kysymyksistä eri mieltä ja kun teoria näin ollen on jatkuvassa kehitystilassa. Sitä paitsi varsinaiset sovellutukset puuttuvat vielä, jollemme ota lukuun lyhyenlaisia luonnoksia. Ei voi kuitenkaan olla mitään epäilystä siitä, että nykyaikainen morfeemiteoria merkitsee huomattavaa positiivista lisää kielentutkimuksen historiassa.

Erilaisissa morfeemiteorioissa on useimmiten otettu lähtökohdaksi L. BLOOMFIELDIN v. 1933 esittämä määritelmä, ks. *Language* s. 161, jonka mukaan morfeemi on sellainen kielellinen muoto, joka ei osoita osittaista foneettis-semanticista samankaltaisuutta minkään muun muodon kanssa («a linguistic form which bears no partial phonetic-semantic resemblance to any other form»). Tämä määritelmä on negatiivinen, mikä muuten on tyypillistä strukturalistiselle asennoitumiselle. Viime kädessä tällaisten negatiivisten määritelmien suosiminen palautuu Saussureen, jonka mukaan vain eroavuudet ovat kielen systeemille olennaisia («Dans la langue il n'y a que des différences sans termes positifs»). CHARLES F. HOCKETT korostaa myös samaan henkeen teoksessaan *A Course of Modern Linguistics*, että morfeemi on määriteltävissä vain negatiivisesti. Sen tärkein ominaisuus on se, että se on erotettavissa kaikista muista morfeemeista. Kun minkään näköistä morfeemianalyysia ei kuitenkaan voi suorittaa ilman semanttisia kriteerejä eikä liioin ilman äännesubstanssin apua, niin tämä tuo jo sinänsä positiivisen piirteen mukanaan. Distribuution periaate ei voi korvata kvaliteetteja. Vain matematiikka voi rakentaa pelkkien suhteiden varaan jättämällä objektien ominaisuudet kokonaan sivuun.¹ Kielitiede on kuvauksessaan, olipa sen tavoitteena kuinka pelkistetty struktuuri tahansa, velvollinen kiinnittämään huomionsa objektin ominaisuuksiin. Mitä nimenomaan Bloomfieldin määritelmään tulee, en

¹ POINCARÉ *La science et l'hypothèse* s. 32: «Les mathématiciens n'étudient pas des objets, mais des relations entre les objets; il leur est donc indifférent de remplacer ces objets par d'autres, pourvu que les relations ne changent pas. La matière ne leur importe pas, la forme seule les intéresse.»

usko, että se voi olla käyttökelpoinen. Meidän on usein pakko pitää eri morfeemeina muotoja, jotka ovat sekä äänteellisesti että merkitykseltään osittain toistensa kaltaisia. Ja mitä on osittainen samankaltaisuus? Ovathan m ja n esim. molemmat nasaaleja, siis osittain samankaltaisia. Merkityksen alalla on myös osittainen samankaltaisuus niin epämääräinen kuin olla voi. Mitään matemaattista ja ankaran formaalista analyysia ei tällaisten edellytysten varaan voi rakentaa.

Ei tietenkään ole mitään väkinäistä siinä, että äänneasultaan erilaiset kielelliset muodot yhdistetään tiettyjen edellytysten vallitessa samaan morfeemiin kuuluviksi. Saussuren oppien mukaan, jotka muuten ovat läheistä sukua sosiaalisten tieteiden funktionalismille, samoina elementteinä voidaan pitää niitä, joilla systeemissä on sama tehtävä, riippumatta siitä, ovatko ne muuten samanlaisia. Niinpä partitiivin *ta* (*maata*) on luonteeltaan aivan muuta kuin vokaalin pidentymä *kalaa* tapauksessa (murteittain vokaalin pidentymä esiintyy muissakin kuin *a*-vartaloisissa), mutta ne suorittavat aivan samanlaista tehtävää ja niiden esiintyminen on selvästi määriteltävissä olevien ehtojen alainen. Historiallinen kehitys on usein hävittänyt morfeemin identiteetin, mutta tämä alkuperäinen identiteetti on tavallisesti vielä havaittavissa kielen systeemissä.

Yleinen pyrkimys on, että morfologia esitetään niin yksinkertaisena kuin suinkin, kun tarkoitus on supistaa grammaattisten morfeemien luku mahdollisimman vähäiseksi. Tämä ostetaan kuitenkin kalliilla hinnalla. Voi sanoa, että epäsäännöllisyydet kuuluvat suorastaan luonnollisen kielen olemukseen. Tätä tosiasiaa ei kukaan järkävä kielentuntija ole yrittänyt kukaan kieltää. Mutta ne epäsäännöllisyydet, joita ei voi puristaa kaavoihin, siirretään morfofonemiikkaan. Näin morfofonemiikasta muodostuu suorastaan kaaosmainen osa kielen kuvausta. Tämä kaaos pahenee sitä mukaa kuin allomorfeja yhdistävät äänteelliset siteet katkaistaan. Kaikki voimme olla yhtä mieltä siitä, että vokaalisointu- ja astevaihtelutapausten määräämät allomorfiin väli vaihtelut on luontevinta esittää morfofonemiikassa. Yleensä voimme sanoa, että ne äännevaihtelut, jotka ovat äänteellisten ehtojen alaisia tai jotka muuten eivät ole ainutkertaisia kielen äännejärjestelmässä (esim. *vesi* \sim *veden*, *käsi* \sim *käden*), kuuluvat ilman muuta morfofonemiikan piiriin. Deskriptiivisessä kieliopissa voimme tällöin useimmissa tapauksissa esittää identtisenä sellaisen morfeemin, joka historiallisestikin katsottuna on identtinen. En halua tällä väittää, että historiallinen näkökohta saisi olla ratkaisevana, mutta se voi toimia oppaanamme silloin, kun identifikaatio muuten aiheuttaa epäilyjä.

Jos taas allomorfiin välinen vaihtelu on kokonaan morfologisten ehtojen alainen ja jos kielen äännesysteemissä ei mikään puolla identifikaatiota, on syytä harkita yhdistämistä, vaikka morfeemivarasto tämän johdosta kasvaisikin. Suomessa on monikon tunnuksia kaksi, t ja i . Niiden esiintyminen on morfologisten ehtojen alainen ja distribuutio selvästi komplementaarinen. Tuntuu houkuttelevalta yhdistää ne yhdeksi morfeemiksi. Kielen äännesysteemissä ei $t:n$ ja $i:n$ vaihtelua kuitenkaan esiinny muissa morfeemeissa. Voidaan kysyä, onko $t:n$ ja $i:n$ funktio todella kielen muoto-opillisessa rakenteessa sama. Jos vertaamme niitä esim. partitiivin ja illa-

tiivin päätteisiin, ero on ilmeinen. Voimme mielestäni väittää hyvin perustein, että näillä monikon merkeillä on kielen järjestelmässä sittenkin erilainen tehtävä. Se että *t* esiintyy monikon nominatiivin ja akkusatiivin päätteinä, kun sen sijaan *i* muiden ilmiäsuisten päätteiden yhteydessä, on morfologinen tosiasia eikä morfofoneeminen. En myöskään olisi valmis myöntämään, että *se* pronominin inessiivissä *siinä* esiintyvä *nä* olisi *ssa* päätteiden allomorfi. Tässäkin distribuutio on puhtaasti morfologinen. Minusta kyllä riittää kaikenlaisessa kuvauksessa se toteamus, että *se* pronominin inessiivi muodostetaan *nä* päätteiden avulla liittämällä se *sii* vartaloon. Aivan luonnottomana pitäisin *nämä*, *nuo*, *ne* muotojen analysoimista sillä tavoin, että selitettäisiin ne *tämä*, *tuo*, *se* muotojen allomorfeiksi, joihin olisi liittynyt monikon *t*:n nollavariantti. Nämä erikoiset pronominien monikkomuodot kuuluvat morfologian piiriin eivätkä morfonemiikkaan. Morfeemianalyysi ei saa muodostua pelkäksi älylliseksi leikitelyksi, joka vähät välittää todellisuudesta.

Vaikka morfeemin identifikaatio voidaankin suorittaa keinotekoisia ja väkivaltaisia analyyseja hyväksi käyttäen verraten yksinkertaisten taivutusopillisten systemien (kuten englannin kielen) puitteissa suhteellisen helposti, niin vaikeudet ovat suorastaan ylivoimaisia johto-opin alalla, jos allomorfeja yhdistävät äänteelliset siteet kokonaan katkaistaan. Johtosuffiksit ovat merkitykseltään useimmiten hyvin epä-määräisiä, toisinaan voi kysyä, onko niillä mitään varsinaista merkitystä ollenkaan. Monet suffiksit ovat epäproduktiivisia ja komplementaarisen distribuution vaatimukset sen mukaan helposti tyydytettävissä. Ei voi olla tarkoituksenmukaista, että morfeemianalyysi ja -identifikaatio suoritettaisiin johto-opin alalla kokonaan toisia kriteerejä hyväksi käyttäen kuin taivutusopissa, vaikka väittäisimme taivutuksen edustavan eri tasoa kuin derivaatio. Derivaation alalla on viisainta puhtaasti synkronisessa kuvauksessa jättää analysoimatta hyvin monet tapaukset, jotka historiallinen tarkastelutapa voi luontevasti selittää, esim. *orava*, *ikävä* jne. loputtomiin.

Käsitykseni mukaan morfeemi on sellainen elementti, jolla on tiettyjä positiivisia sekä semanttisia että foneettisia ominaisuuksia. Nämä positiiviset ominaisuudet on kuitenkin nähtävä niiden suhteiden valossa, jotka morfeemilla on kielen systeemissä toisiin morfeemeihin. Vaikka toisaalta on selvää, että morfeemin suhde siihen äänneaineeseen, joka sitä edustaa, ei voi olla yhden suhde yhteen, niin morfeemin irrottaminen kokonaan kielen äänteellisestä puolesta vie tuloksiin, joiden teoreettinen ja käytännöllinen arvo on kyseenalainen. Morfeemista tulee helposti eräänlainen omituinen abstraktinen välimuoto, joka ei ole sen enempää kielellinen kategoria kuin varsinainen elementtikään.

Le morphème

par PAAVO RAVILA

Dans son article, l'auteur expose le concept de morphème, établi dans la pratique de la linguistique aux États-Unis. Malgré le fait qu'on ait beaucoup pu le critiquer, ce qui n'a rien d'étonnant, vu que la théorie des morphèmes se développe sans cesse et que l'unanimité n'a nullement été atteinte sur tous les points, l'auteur considère que la théorie actuelle des morphèmes, développée aux États-Unis, est une contribution positive fort importante à l'histoire de la recherche linguistique.

L'auteur critique dans une certaine mesure la définition de Bloomfield, car une identité partielle phonétique et sémantique est une expression trop vague. Selon lui, on ne peut pas non plus considérer le morphème comme une entité purement négative. La linguistique n'est pas une branche des mathématiques, car, dans les descriptions effectuées dans son cadre, il faut tenir compte des caractéristiques

positives, si abstraite que soit la structure que l'on s'efforce de réaliser. Le morphème est un élément positif ayant certaines caractéristiques sémantiques et phonétiques. Il est aussi une part du système de la langue, et sa description exige en conséquence l'observation stricte du principe de la relation. Si l'on coupe entièrement les liens qui, dans le cadre du système d'une langue, joignent les allomorphes entre eux, l'analyse et l'identification des morphèmes deviennent impossibles, surtout dans le domaine de la dérivation. L'auteur est d'avis que l'on ne doit nullement introduire la confusion dans la partie descriptive de la linguistique par l'utilisation de la morphophonémique uniquement avec l'intention de présenter la morphologie d'une manière aussi économique que possible. L'analyse des morphèmes ne doit pas dégénérer en un jeu intellectuel sans attaches avec la réalité.